

¹ Degré Alajos: *Válogatott jogtörténelmi tanulmányok*. Szerk.: Mezey Barna (Osiris Kiadó, Budapest, 2004, 447–448. p.).

² uo., 448. p.

³ uo., 449. p.

⁴ uo., 449. p.

⁵ uo., 450. p.

⁶ uo., 450. p.

⁷ uo., 144–159. p.

⁸ uo., 95–105. p.

⁹ uo., 104. p.

¹⁰ uo., 130–143. p.

¹¹ Degré Alajos: *Magyar alkotmány- és jogtörténet*. Szerk: Béli Gábor (IDResearch Kft./ Publikon Kiadó – Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2009).

SZEMLE

Mezey Barna MTA doktori értekezésének nyilvános vitája

Az MTA doktori tanácsa 2011. május 30-ra tűzte ki Mezey Barna *A munkáltatás szerepe a büntetés-végrehajtás történetében (A fenyítőházi modelltől a rabdolgoztató házakig)* című értekezésének nyilvános vitáját, amely nagy érdeklődés mellett zajlott az akadémia központi épületében. A bíráló bizottság elnöke Kilényi Géza, titkára Jakab Éva, tagjai Ruszoly József, Balogh Elemér, Verebélyi Imre, Vavró István és Stipta István voltak. A hivatalos bírálói teendőket Korinek László, Kajtár István és Vókó György látta el. A jelölt megelőző habitusvizsgálata és az értekezés formai felülvizsgálata minden fórumon pozitív eredménnyel zárult, így a nyilvános vitának nem volt akadálya. Az értekezés elbírálásának teljes nyilvánosságát biztosította, hogy az akadémia honlapján már korábban olvasható volt a doktori mű és annak tézise, továbbá – már a vita előtt – hozzáférhetővé váltak a hivatalos bírálatok és a jelölt válaszai.

A vita során a bírálók egyöntetűen megállapították, hogy a doktori értekezés méltó folytatása a szerző korábban megkezdett tevékenységének, és rögzítették: az értekezés jelentős tudományos újdonságot tartalmaz. A szerző olyan forrásokat tárt fel, amelyek a magyar jogtörténelmi irodalomban és a vonatkozó összehasonlító jellegű munkákban ismeretlenek voltak. Korinek László szerint az értekezésre alkalmazható 'hézagpótló' jelző nem udvarias epitheton ornans, hanem kemény munkával kiérdemelt dicséret. Az opponensek utaltak arra is, hogy a doktori értekezés jó arányban, összehasonlításra alkalmas módon tárgyalja a magyar és az egyetemes tendenciákat. Ez a közelítés kétféle kutatói módszert és feldolgozási stílust igényel, ezek szinergiáját a szerző biztosította, hiszen az európai kitekintéshez alapos könyvtári feltáró munkát

végzett, míg a magyar jogtörténelmi összefoglaláshoz komoly levéltári forrásfeltárást vállalt.

A vitában – elismerve a mű eredetiségét, kiemelkedő tudományos értékeit – Vókó György fogalmazott meg néhány kritikát és a kiadást elősegítő, továbbfejlesztésre irányuló javaslatot. Felvetette a címpontosítás indokoltóságát, a markánsabb szerzői állásfoglalások igényét, a kronológiai/tematikai közelítés és az alkalmazott szerkezetkialakítási megoldások ellentmondásait, és utalt az esetenként előforduló párhuzamosságokra.

Mezey Barna bírálónak adott válasza jól jellemzi a tétel jogi szemlélet és a jogtörténelmi közelítés között különbséget, és szemléletesen foglalja össze a jelenkor élő tényével operáló és a múlt folyamatait kutató tudós felfogása közötti (szerintem szükségszerű) szemléleti diszkrpanciát. A *Jogtörténelmi Szemle* olvasói, a történelmi tárgykörből értekezést írók vagy erre készülők számára a nyilvános vita ezen eleme, a jelölt bírálatra adott válaszában elvi része fontos tanulságokkal szolgál.

Az egyik lényeges módszertani kérdés a kronologikus vagy tematikus feldolgozás problematikája. Mezey Barna újszerű megoldást választott: a tudományos mű történelmi jellege ellenére nem időrendben követi a folyamatokat, hanem a fenyítőházak korának büntetőintézményi képletét két előzményben rögzítette. Először a szabadságfosztás helyét alapul véve a széles értelemben vett börtönügyet tárgyalta, majd a munkáltatást, mint a büntetések végrehajtásába becsatlakozó, hol önálló, hol kiegészítő, hol alárendelt szerepet játszó szankcióformát elemezte. Ebben külön kezelt, tartalmilag elkülönített megoldásban természetesen az átfedések, de ez kikerülhetetlen kockázata a tartalmi elemek szerinti nyomon követésnek.

Tanulságosnak tekinthető a fogalmak előzetes rögzítésére, azok tartalmának pontos meghatározására irányuló opponensi igény is. A disszertáns válaszából kiderül, hogy a hosszú századokon át alakuló, folyton változó intézmények előzetes fogalmi rögzítése, ezek tartalmának – korszakoktól független – meghatározása nehezebb, mint a statikusan közelíthető tudományos tárgyaké. Mezey Barna a szerkesztési szabadság keretében az olvasók ismeretanyagára és az eddigi sztereotípiákra hagyatkozva helyezi el az intézményeket a történelmi tablón, fokozatosan juttatva el együttgondolkodó partnerét a felismeréshez, az új definícióhoz vagy jogtörténelmi képhez. E figyelemre méltó

fogalomképzési technika szerint a kezdeti részekben megnevezi a létező intézményeket, de a tartalmi meghatározásra akkor kerít sort, amikor a matéria építkezésében már kellő információ áll rendelkezésre. Ezzel a módszerrel elkerülhető a visszavetítő gondolkodás, a történéseket mindig kísértő aktualizálás veszélye is.

A vita során elvi kérdésként merült fel az intézménytörténeti vizsgálatok és a társadalomtörténeti háttér összekapcsolódásának (feltételezettségének) kérdése. Vókó György ugyanis felvetette, hogy a bűnözés korabeli alakulásáról, a fenyítőházak lakóinak kriminológiai helyzetéről (a szegénykérdéshez hasonlóan) alaposabb áttekintést kellett volna adni. A szerző válaszában hivatkozott arra, hogy Magyarországon még gyermekcipőben jár a történeti kriminológia, annak ellenére, hogy Hajdu Lajos a Helytartótanácsához beküldött törvényhatósági rabtáblák elemzésekor kitért erre a kérdésre is. Az elhatárolásnak azonban elvi szempontjai voltak. A fenyítőházak archetípusában ugyanis nem volt hely a hagyományos értelemben vett bűnözők számára. A disszertáns szerint e büntetési forma újdonsága éppen az volt, hogy az állam a csavargókból bűnelkövetővé avanszált csoportot meg akarta tartani a bűnelkövetés innenső oldalán, és a javíthatóság előfeltevésével a nevelés terebélyesítésébe toltta át.

Tanulságos volt azon opponensi felvetés is, amely a vármegyei tömlöcök kiválasztásának indokait firtatta.

Igen gyakori módszertani kérdés, hogy egy kutatható teljes forráskörből milyen alapon választjuk ki a részletesen vizsgált elemeket, hogyan törekszünk a reprezentativitás biztosítására. Mezey Barna az ország különböző megyéiből térség szerint (nyugati, keleti és középső) választott mintaegységeket, de figyelembe vette azt is, hogy Csongrád vármegye levéltárában lelhetőek fel a Domus Correctoria szempci, tallói és szegedi iratai. Zala vármegye büntetőgyakorlata Deák Ferenc révén országosan ismertté vált, míg Vas vármegyében korszakalkotó börtönreformok zajlottak. Pest és Nógrád vármegyék levéltárai országosan érvényesülő büntetés-végrehajtási tendenciák archivált anyagait őrzik. A szerző elismerte a teljes levéltári anyag feltárásának indokoltságát, és ígérte ezek későbbi, folyamatos közzétételét.

*

Az opponensek és a bíráló bizottság elfogadta a jelölt válaszait. A szavazásra jogosult bíráló bizottság – titkos szavazással – maximális pontszámmal javasolta Mezey Barna részére az MTA doktori cím odaítélését. A jelölttel szembeni osztatlan bizalom természetesen az egyéni teljesítmény elismerése, de ez a siker a hazai jogtörténeti szakma tekintélyét is emeli.

Stipta István

Bódiné dr. Beliznai Kinga doktori értekezésének nyilvános vitája

2011. november 21-én az ELTE Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszékének köréből újabb doktori védésre került sor, ezúttal a tanszék egyetemi adjunktusa, Bódiné dr. Beliznai Kinga védte meg PhD-értekezését. A korábban lezajlott habitusvizsgálat és a számos hozzászólást, értékelő véleményt hozó kutatóhelyi vita után került sor a *Szimbólumok és rituálék a jogtörténetben* című értekezés nyilvános vitájára. Dr. Kukorelli István egyetemi tanár elnöklétével ült össze a bíráló bizottság, amelynek tagjai dr. Nagy Janka Teodóra intézetigazgató főiskolai tanár (PTE Illyés Gyula Kar), dr. Balogh Elemér tanszékvezető egyetemi tanár (SZTE) mellett az értekezés hivatalos bírálói, dr. Kajtár István tanszékvezető egyetemi tanár (PTE) és dr. Stipta István tanszékvezető egyetemi tanár (ME) voltak. Jelen volt továbbá a jelölt témavezetője, dr. Mezey Barna tanszékvezető egyetemi tanár, s természetesen számos kolléga és barát.

Az értekezés a jogtörténet egyik, az utóbbi időben igen sokat kutatott témájával, a jogi szimbolikával foglalkozik – ebben a tárgykörben több konferenciára került sor az elmúlt időszakban, számos publikáció született, közte tanulmánykötet az ELTE gondozásában. A Bódiné dr. Beliznai Kinga által elkészített és benyújtott doktori értekezés azonban kiemelkedik abból a szempontból, hogy korábban sehol sem látott átfogó jelleggel tárgyalja a kérdést, amit a bírálók és hozzászólók is kiemelték.

A nyilvános vita a szokásoknak megfelelően a jelölt tudományos életrajzának ismertetésével kezdődött. Bódiné dr. Beliznai Kinga mögött hosszú oktatói és kutatói pálya áll, amit számos tudományos publikáció fémjelez. Német, angol és olasz nyelvtudása okán számos külföldi konferencia-részvétel és tanulmányút is áll mögötte. Ennek a hosszú kutatói pályának eredménye a rendkívül átfogó és nagyszámú (sok esetben hazánkban először, vagy hosszú idő után publikált) illusztrációt tartalmazó, igen terjedelmes értekezés. Különösen jelentőssé teszi átfogó jellege; az eddigi kutatás már sok részletre fényt derített, de például az egyes színek vagy hatalmi attribútumok átfogó jogtörténeti és jogi szimbolikai vizsgálata hiányzott. Ezt emelte ki mindkét bíráló; az értekezés a maga átfogóságában igen jelentős új tudományos eredménynek minősül, hiánypótló jellege miatt mindenképpen javasolták könyv formában való publikációját is. Felhívták ugyanakkor a fi-